

Karl 12. og Slaget ved Poltava

Bogen

Nordberg, J. A.: *Leben Carl des Zwölften Königs in Schweden mit Münzen und Kupfern*. 3 bind. 1745.

Der findes ikke mange konger i nyere europæisk historie med et mere legendarisk liv og eftermæle end **den svenske konge Karl XII (1682-1718)**. Ugift var han. Ingen børn havde han. Ingen elskerinder. Levede sparsomt og spartansk, var kortklippet, gik altid i uniform, var altid i felten. Interesserede sig stort set kun for krig og storpolitik. En interesse, han til gengæld udviklede næsten til perfektion.

For krig var der til overflod, nemlig den krig, der med rette er blevet kaldt **Den Store Nordiske Krig (1700-1721)**. Stort set alle lande i Nordeuropa var på den ene eller anden måde involveret – Sverige, Rusland, Danmark, Polen, Sachsen, Preussen. **Karl XII's** rolle i hele dette langstrakte opgør var at forsvare den svenske stormagtsposition fra 1600-tallet. Det gjorde han gennem en række spektakulære og uhørt dristige militære manøvrer og feltslag, enestående i krigshistorien.

Til at begynde med gik det godt (set fra en svensk synsvinkel). Men i 1709 kom det store vendepunkt: **Slaget ved Poltava**, dybt inde i Ukraine, i en vinter så hård som ikke set i mands minde. Her led **Karl XII** sit livs nederlag. Han tabte, flygtede derefter til Osmannerriget (omtrent svarende til det nuværende Tyrkiet), vendte herfra tilbage fem år senere til den sidste svenske besiddelse i Nordtyskland: Stralsund i det nuværende Mecklenburg-Vorpommern. Bag sig havde han et ridt på 2.152 km, tilbagelagt på blot 16 døgn, næsten 135 km pr. døgn. Om alle disse og en lang række andre fantastiske bedrifter handler denne bog.

Forfatteren

Bogen, der er på **tre bind i folioformat**, udkom oprindeligt i 1740 på opfordring af den svenske dronning **Ulrika Eleonora, (1688-1741)**, gift med **Karl XII's** efterfølger, kong **Frederik I** af huset Hessen-Kassel.

Forfatteren Jöran Andersson Nordberg (1677-1744) var selv svensker. Han havde fulgt **Karl XII's** liv og virke på nærmeste hold, nogle gange som øjenvidne. I sin egen skab af teolog blev han knyttet

til hæren som feltpræst, fulgte med under flere af krigerkongens berømte felttog, overværede personligt det katastrofale nederlag ved Poltava.

Hjemme i Sverige havde han studeret teologi ved universitetet i Uppsala, Efter endt eksamen i 1703 blev han indrullet i artilleriet som feltpræst. Her steg han i graderne og **endte som kongens kapellan**. Som hundredvis af de besejrede svenske tropper blev han taget til fange i Poltava 1709. De næste seks år døjede han sult, kulde og sygdom i russiske fangelejre, hvor han dog stadig virkede som præst for sine svenske medfanger. 1715 lykkedes det ham at slippe ud. Året efter – 1716 – møder vi ham i Stralsund, hvor han på ny blev indsat i hæren efter **Karl XII's** legendariske ridt fra Tyrkiet. Sidenhen kom han til Norge, hvor han bl.a. hørte om en vis dansk-norsk viceadmiral **Peter Wessel**, alias **Tordenskiolds**, bedrifter. Efter krigen vendte han tilbage til Stockholm, hvor han i 1732 blev dr.theol.

Værket om **Karl XII** gjorde **Nordberg** berømt og har siden været betragtet som en af **hovedkilderne til svensk historie** i første del af 1700-tallet.

Baggrunden

På den lange bane **tabte Sverige Den Store Nordiske Krig**. Tabt var den – i det store perspektiv – kortvarige stormagtsposition, Sverige havde vundet i det foregående århundrede, 1600-tallet. Det centrale var magten i og omkring Østersøen, som Sverige havde befæstet gennem en lang række erobringer og støttepunkter i de baltiske lande, Polen og Nordtyskland. Alt dette gik tabt under den mere end 20 år lange krig. Vinderne var stort set alle de andre nordeuropæiske lande, herunder også (i behersket omfang) Danmark.

Hvad gik der galt for svenskerne?

Den helt store vinder var **tsar Peter den Stores Rusland**. Erobringer i Finland og store dele af Baltikum havde for første gang nogensinde sikret ham og Rusland adgang til Østersøen – hvilket ikke kun førte til oprettelsen af den nye hovedstad Sct. Petersborg i bunden af Den finske Bugt, men som også gjorde Rusland til det største land i Europa. Som så ofte udgjorde den vestlige grænse en selvstændig udfordring i europæisk storpolitik. Gang på gang overvurderede europæiske statsmænd og generaler – som f.eks. **Karl XII** – deres muligheder for gennem **et raskt lille felttog** med sejrsvante tropper at nå til Moskva og sætte russerne godt og grundigt på plads. Det kunne umuligt gå galt, tænkte de hver gang – og hver gang tog de fejl.

Man har sammenlignet **Karl XII's** nederlag ved Poltava i 1709 med **Napoleons** nederlag, da han invaderede Rusland i 1812. Eller **Hitler**, da han angreb Sovjetunionen i 1941. **Om historien vil gentage sig**, kan ingen vide. Men som vore dages konflikt i det østlige Ukraine viser, er spørgsmålet om de vestlige grænser for den russiske indflydelsessfære i Europa selv i dag langt fra afklaret.